

Gropar i borgforskningen

– En studie av vallgravar i två skandinaviska landskap

Fig. 1. Sydvästra hörnet av skånska Lindholmens vallgrav. Till vänster i bild anas borgkullen. Foto: Oskar Spjuth, april 2010.

Lunds universitet
Institutionen för arkeologi och antikens historia
Historisk Arkeologi VT 2010
Oskar Spjuth
Handledare: Jes Wienberg

Abstract

Av de hundratals borglämningar som påträffats i Skandinavien består den absolut största delen enbart av en kombination av vallgravar och borgkullar. Ändå har borgforskningen nästan bara fokuserat på huvudbyggnaderna och de stående murarna. I min uppsats kommer jag att lyfta upp vallgraven som ett förbisett ämne i borgforskningen. Jag kommer att granska vallgravarnas utseende för att finna spår av kronologiska, sociala och geografiska skillnader för att på så vis bidra till att utveckla borgforskningen i stort.

Förord

För uppsatsens fortskridande har min handledare professor Jes Wienberg varit av stort stöd. Både genom att stressa mig och ge bra råd och tips under uppsatsskrivandets gång. Wienberg förtjänar därmed ett stort tack.

Även min far docent Roland Spjuth förtjänar ett tack för att han har ställt upp med bil och kört runt mig till ett par av de under uppsatsen besökta borglämningarna.

Ett tack tillägnas även kurskamraterna Johan Green och Fredric Wirbrand samt min bror Isak Spjuth som under uppsatsen gång kommit med kritiska kommentarer och bidragit med korrekturläsning.

Jag vill också nämna docent Anders Ödman och återigen Jes Wienberg som har låtit mig använda bildmaterial ut böckerna *Borgar i Skåne* och *Lindholmen – Medeltida riksborg i Skåne*.

Innehåll

1. Inledning.....	3
1.1. Introduktion.....	3
1.2. Avgränsning och begreppsförklaring.....	3
1.3. Syfte och problemställning.....	4
2. Metod	5
3. Forskningshistorik och materialbeskrivning	6
4. Vallgravar.....	7
4.1. Allmänt om vallgravar	7
4.2. Vallgravsplatser.....	8
4.3. Vallgravar och lagar	9
4.4. Vallgravsanläggningar	9
4.5. Problematik om borgar.....	11
5. Borgar i Skåne.....	12
5.1. Sammanfattning av de skånska borgarna	12
5.2. Fördjupning av några skånska borgar	15
6. Borgar i Västergötland	19
6.1. Sammanfattning av de västergötska borgarna.....	19
6.2. Västergötska exempel	21
7. Tolkning och utvärdering	23
7.1. Sociala skillnader	23
7.2. Datering av vallgravarna	24
7.3. Regionala skillnader	24
8. Avslutning	25
8.1. Slutdiskussion.....	25
8.2. Vidare forskning.....	26
9. Sammanfattning	26
10. Referenser.....	28
10.1. Litteratur.....	28
10.2. Internetadresser	30

1. Inledning

1.1. Introduktion

Jag har under hela min uppväxt varit intresserad av medeltiden, borgar och riddare. När det kom till att skriva denna uppsats bestämde jag mig för att det var dags att ge mitt eget bidrag till borgforskningen. Jag ville fokusera på ett material som inte så många andra forskare har berört mer än ytligt. Till skillnad från den stora delen av forskningen så har jag valt att inte alls fokusera på tornen och murarna utan enbart på de grävda vallgravar som omgivit nästan alla medeltida borgar. Jag har istället valt att titta närmare på vallgravarna, som är de tydligaste lämningarna vi har efter majoriteten av de svenska borgarna. Därför är denna uppsats ett bidrag till borgforskningen av ett litet annorlunda slag.

1.2. Avgränsning

Jag kommer i denna uppsats att undersöka hur vallgravar har sett ut i Skandinavien under medeltiden med utgångspunkt i två landskap. Att arbeta med alla borglämningar i hela Skandinavien hade med uppsatsens storlek i åtanke blivit allt för omfattande. När det gäller borganläggningar i Sverige och Skåne finns det ett väldigt stort material. Anders Ödman anger mellan 100 och 160 medeltida borgar i Skåne (Ödman 2002: 39-41). Lovén skriver att det finns knappt 300 säkra befästningar i Sverige (Lovén 1996: 24). Av dessa ligger ett 50-tal i Västergötland. Jag har därför valt att begränsa mig till de borglämningar som finns i de två landskapen Skåne och Västergötland. Jag har medvetet valt att arbeta med ett landskap från det medeltida Sverige och ett från det medeltida Danmark för att kunna studera regionala skillnader. Jag kommer bara att använda mig av material från övriga Skandinavien och Nordeuropa för att bidra med en mer allmän analys av ämnet.

Jag har valt att studera Skåne på grund av att det är det landskap där jag själv är bosatt. Jag har på så vis en personlig relation till området. Skåne får representera det danska rikets borgbyggande då det under större delen av medeltiden tillhörde Danmark. Västergötland har jag valt för att det är ett av Sveriges borgrikaste landskap (Ekre 1992: 108). Det har dessutom en spännande historia som ett av Sveriges gränslandskap mot Danmark.

Uppsatsen är begränsad till medeltida borgar och vallgravar. Med medeltid åsyftar jag för enkelhetens skull perioden från ca år 1050, då man brukar anse att vikingatiden slutar, till år 1523 då Sverige får sin första renässanskung i form av Gustav Eriksson Vasa.

Uppsatsen kommer att begränsa sig till vallgravar kring borgar och andra befästa anläggningar liksom frälsets befästa gårdar. Jag kommer alltså inte att gå in på vallgravar kring städer eller kloster och kyrkor.

1.3. Begreppsförklaring

Det är lätt att tänka sig den medeltida kungen som allsmäktig. Men i medeltida förhållanden är detta långt ifrån sant. Riksmakten var under medeltiden fördelad förutom på regenten även på ett antal ämbetsmän med höga befattningar (Lovén 1996: 53f). Riksmakten kommer således att åsyfta den makt som är utövad av hela denna skara ämbetsmän. Jag kommer därför att använda ordet riksmakt snarare än kungamakt. Ett annat skäl att inte använda begreppet kungamakt är att en av Skandinavians viktigaste regenter var drottning Margareta. Jag använder därför företrädesvis ordet regent istället för kung.

Med 'frälse' åsyftas i uppsatsen det världsliga frälset, men även den stormannaklass som föregick frälsets införande i Skandinavien igår i begreppet.

Med 'borg' åsyftar jag alla anläggningar som använts både i försvar och som bostad. Alltså kommer allt ifrån frälsets befästa gårdar till riksmaktens stora försvarsanläggningar att i texten refereras till som borgar.

Med 'vallgrav' åsyftar jag i uppsatsen alla sorters diken som lagts runt borgar och gårdar i försvarssyfte. Det bör också påpekas att jag med begreppet vallgravar inte enbart kommer att åsyfta vallgravar där det förekommer både en vallgrav och en intilliggande vall. Av vissa forskare betecknas dessa vallgravar utan tillhörande vall enbart som gravar (Lovén 1996: 35) men då jag tycker att ordet 'grav' ger fel associationer har jag avstått från den terminologin i min uppsats. De fall där det finns en vall i anslutning nämns denna separat. I de fall där vallgraven varit vattenfylld kallas den vattengrav och där den är torrlagd för torrgrav.

1.4. Syfte och problemställning

Syftet med uppsatsen är för det första att ge en översiktlig sammanställning av medeltidens vallgravar som sammanställer dagens forskningsresultat i en text för att man inte som nu ska behöva leta efter det som står om vallgravar i många olika tryckta böcker och artiklar.

Ett mål är att se om man kan hitta tydliga kriterier för att datera vallgravarna utifrån sin form, så att man kan göra analyser av vallgravar som det inte är aktuellt att gräva ut. En sådan metod skulle kunna hjälpa tolkningen av de borgkullar som i nuläget ligger som stora frågetecken i landskapet.

Att vallgravar är en företeelse som förknippas med de högre stånden under medeltiden har varit tydligt redan i uppsatsens startskede. Men går det att se på vallgravsanläggningarna vilken klass de tillhör? Är det skillnad på hur riksmakten anlägger sina vallgravar och på hur frälset gör det?

Jag vill utöver detta också studera hur vallgravarnas utseende har sett ut över stora områden. Har det funnits ett homogent sätt att anlägga vallgravar eller skiljer det sig åt mellan landskapen? Detta kan kanske också ge svar på om det är rimligt att applicera de till exempel franska eller tyska lagstiftningarna på hur vallgravar får uppföras, på hela det skandinaviska området.

2. Metod

Min metod går ut på att gå igenom en så stor del av den senaste tidens forskning om borgar som möjligt. Jag kommer alltså inte att använda mig av skriftligt källmaterial i annat fall än där tidigare författare tagit upp dessa. Jag kommer sedan att sammanfatta det som går att hitta om vallgravar. En sådan sammanfattning känns relevant för att ge läsaren en uppfattning av ämnets omfattning. Jag har valt att fördjupa mig i två landskap för att ge en mer spridd bild än om jag hade studerat bara ett. I dessa båda landskap kommer jag att göra en sammanställning i tabellform av samtliga borgar för att skapa en överblick över materialet. I sammanställningen kommer information om vallgravarna att vara avgörande och utifrån den kommer sedan en analys att utföras.

Förutom tabellerna som sammanfattar hela forskningsmaterialet, så kommer även flera av de mer speciella borglämningarna att diskuteras mer ingående. Detta är borgar med särskilda egenskaper som är relevanta för slutdiskussionen och där det finns viktig information som inte framkommer i tabellerna.

Borgarna kommer att jämföras utifrån sin sociala tillhörighet. Tillhörigheten är uppdelad efter riksmakt, kyrka och frälse. Riksmaktens borgar är de borgar som är uppförda på regentens eller riksämbetsmännens order för att försvara riket från inre och yttre fiender. De kyrkliga borgarna är de som uppförts av biskopar, ärkebiskopar och andra kyrkliga ämbetsmän. Frälsets borgar är de där det världsliga frälset huserat. En uppdelning mellan högfrälse och lågfrälse hade varit intressant, men det ringa materialet gör en sådan uppdelning mycket svår att genomföra på ett trovärdigt vis. Borgarna kommer också att jämföras de två landskapen emellan för att på så vis ge information om regionala skillnader.

Jag har dessutom personligen tagit mig ut till ett antal borglämningar i Skåne för att själv skapa en bild av hur de sett ut. Detta för att dels skapa en egen föreställning av vad det är som egentligen finns kvar av vallgravarna och hur de upplevs av en modern besökare, och dels för att få en djupare inblick i ämnets karaktär. Besöken har varit både roliga och intressanta, men jag tror också att de har varit viktiga för uppsatsens trovärdighet. Bland de besökta borgarna är Falsterbohus, Kungsbacken, Helsingborgs slott, Lindholmen i Skåne,

Malmöhus, Skanörs borg, Turestorp, Aoshus, Borgeby, Lundagård, Sigosta, Härlövsborg, Lillöhus och Gärdslov. Besök har även gjorts vid Stjärneholm och Landskrona som inte är med i själva uppsatsen utan bara tas upp i slutsatsen har besök gjorts.

3. Forskningshistorik och materialbeskrivning

Borgforskningen har inte fokuserat på den typ av material som jag är ute efter. Utan den har främst varit ute efter att datera och typologisera borgar utifrån deras byggnadsarkeologiska utseende (Johansen 1993: 37f). Uppsatsen kommer att ta sin utgångspunkt från modernt skriven litteratur på området vallgravar och borganläggningar.

När det gäller vallgravar som ämne så har jag inte hittat något material som är exklusivt inriktat på detta, utan den forskning som gjorts på området är sådan som skrivits om borgar i allmänhet. Många forskare som skriver om borgar nämner oftast om det finns en vallgrav eller inte intill borgen, och ibland även deras mått och dateringar i den mån författaren har vetat det. I de stora uppslagsverk som jag tittat i, *Dictionary of the Middle Ages* (Strayer 1987), och *Kulturhistorisk lexikon för nordisk medeltid* (Lundberg 1976a; Lundberg 1976b; Olsen 1976a; Olsen 1976b) står det enbart grundläggande information som därtill är väldigt kortfattad. Bland annat tas det upp att vallgravar kan finnas med eller utan vall, att de varierar i storlek och kan vara vattenfyllda eller torra.

Från danskt håll har det inte gjorts några bra översikter, även om många försök är gjorda, till exempel Rikke Agnete Olsens bok *Borge i Danmark* (Olsen 1986) och Vilhelm la Cours *Danske borganlæg til midten af det trettende århundrede* (la Cour 1972). Olsen tar bara upp de mest intressanta borgarna och la Cours verk sträcker sig bara fram till 1300-talet. Anders Ödman som forskat mycket på medeltida borgar har skrivit en guidebok till skånska borglämningar (Ödman 2002), där en stor mängd borgar beskrivs. I Ödmans guidebok kan man ofta se en bild av borgarnas planläggning och en kort beskrivning finns. Ödman har i sitt verk utlämnat många av de större och mer välkända borgarna som Helsingborgs slott och Glimmingehus. Jag kommer därför även att använda mig av Peter Carellis *Det medeltida Skåne – en arkeologisk guidebok* (Carelli 2007). Carelli tar upp de mer välkända borgarna, samt ett par mindre frälseborgar som Ödman utlämnat. Jag har dessutom funnit att Riksantikvarieämbetets fornsök har gett bra beskrivningar av många av de borglämningar som varken Ödman eller Carelli beskriver (raa.se). I fornsök ges ofta precisa måttangivelser för såväl vallgravens bredd och djup som borgkullens storlek.

För det svenska området har konstvetaren Christian Lovén skrivit en grundlig avhandling om alla borgar i det medeltida Sverige kallad *Borgar och befästningar i det*

medeltida Sverige (Lovén 1996). Jag kommer dessutom att använda mig av en kort artikel kallad *Borgar i Västergötland* av arkeologen Rune Ekre där Västergötlands borgar beskrivs kortfattat (Ekre 1992).

4. Vallgravar

4.1. Allmänt om vallgravar

Vallgravar har funnits långt tillbaka i förhistorisk tid och är inget unikt för medeltiden (Olsen 1976a: 224). För denna uppsats är dock bara de vallgravar som fungerat som ett försvarsverk runt borgar under medeltiden relevanta. Det kan tilläggas att vallgravar användes även runt vissa kloster och städer. Vallgravarna återfinns ofta i samband med vallar, därav namnet. Jorden från vallgravarna kastades normalt upp för att bilda vallar eller en borgkulle (Strayer 1987; Lovén 1996: 30). Men det förekommer också ofta enbart vallgravar.

Rune Ekre som har grävt i flera borganläggningar i Västergötland menar att vallgravar från och med 1200-talet var obligatoriskt för borgar som var placerade i plan terräng (Ekre 1992: 115). Vallgravar kan vara både vattenfyllda eller torra (Olsen 1976b: 231). Vattenfyllda vallgravar utgjorde ett bättre hinder mot anfallare men då vattnet riskerade att frysa kunde de förlora sin funktion vintertid (Lovén 1996). I de fall då de var vattenfyllda var de ofta sammanbundna med ett naturligt vattendrag eller en sjö som kunde tillgodose vattentillförseln.

I större borganläggningar förekommer serier på uppemot tre vallgravar med vallar emellan. Sidorna på vallgravarna kunde stadgas med träpålar eller sten så att vallgraven fick branta sidor (fig. 2). I botten eller på insidan av vallgravarna kunde vässade pålar förekomma (Lovén 1996: 30). Vallgravarna passerades via en bro eller vindbrygga. Vindbryggorna var troligen ett obligatoriskt inslag vid större borgar i Danmark åtminstone från 1200-talet och framåt (Hertz 1978: 419). Bredden och djupet på vallgravarna varierade kraftigt. Vanligen var de under tio meter breda, men även vallgravar med 30-40 meters bredd existerade (Olsen 1976b 231). Djupet på vallgravslämningarna varierar från under en halvmeter till uppåt tio meters djup. De mest grunda vallgravarna har troligen varit djupare under medeltiden, men måtten visar ändå på den stora skillnaden.

Ett stort källkritiskt problem som tillkommer när man behandlar vallgravar är att på många av de små borgarna har vallgraven fyllts igen under senare tiders jordbruk. Det kan alltså ha funnits vallgravar runt många av de borgar där det idag saknas spår av vallgravar. Vallgravar slammar dessutom igen av sig själva med tiden och för att de skall vara effektiva vid försvar så måste de rensas ut med jämna mellanrum. När en vallgrav rensas på detta vis

förstörs kulturlagren i botten och material kan då ha försvunnit vilket gör att även utgrävda vallgravar kan vara något opålitliga.

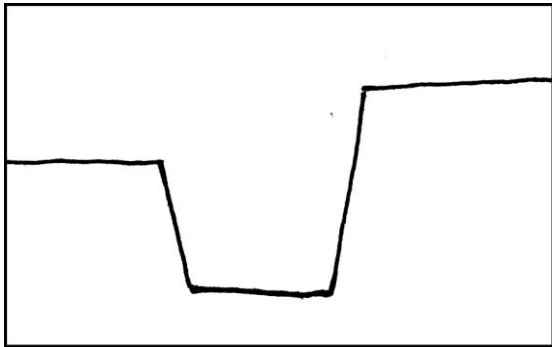

Fig. 2. Tvärsnitt av en vallgrav med branta sidor. Dessa kunde ådstakommas genom att man stadgade upp sidorna med träpålar eller stenar. Ritat av författaren.

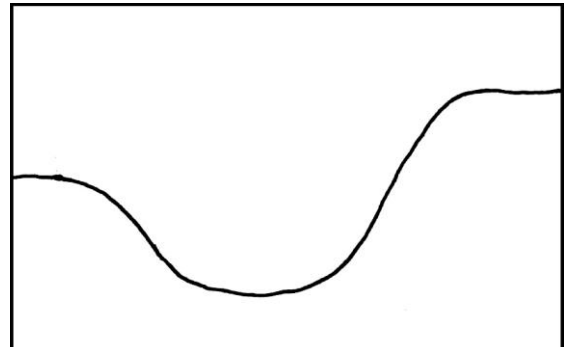

Fig. 3. Tvärsnitt med u-form. Detta är den normala formen på en grävd vallgrav. Ritat av författaren.

4.2. Vallgravsplatser.

I England gör man skillnad på 'vallgravsplatser' (moated sites) (Clarke 1984: 47ff) och 'Borgar' (Castles) (Clarke 1984: 105ff). Där vallgravsplatser står för mindre sätesgårdar som saknar något riktigt försvar men som är omgärdade av vallgravar. De utgrävda vallgravarnas tvärsnitt är oftast u-format (fig. 3) och de är cirka fem meter breda och två meter djupa (Clarke 1984: 52). En anledning till uppdelningen mellan de anspråkslösa vallgravsplatserna och de större borgarna kan vara det enorma material som finns i England där man har funnit över 5000 vallgravsplatser och över 700 borgar av typen 'Motte and Bailey', små borgar som var vanliga i England mellan 1000- och 1200-talen (Clarke 1984: 54, 109).

Vallgravsplatser har tolkats som frälsets sätesgårdar där man inte haft något behov av en borganläggning. Genom att anlägga en vallgrav vill det borglösa frälset ändå visa sin tillhörighet till de högre klasserna (Clarke 1984: 57). Det är inte alltid som vallgravsplatser faktiskt har tillhört någon i frälset. Martin Hansson menar ändå att en vallgrav visar att ägaren haft aristokratiska ambitioner, en vilja att associera sig med frälset (Hansson 2006: 194).

Vallgravsplatser (moated sites) översätts enklast till danskan med 'Voldsteder' (Stiesdal 1976: 232ff). Begreppen är inte helt förenliga och från danskt håll inkluderar begreppet allt från vallgravsomgärdade sätesgårdar till rejäla borgar. En uppdelning mellan vallgravsplatser och borgar i Danmark är vanskelig enligt Hans Stiesdal. Det historiska källmaterialet på den mindre typen av vallgravsanläggningar är väldigt sparsamt. Dessutom är

vallgravsanläggningarna svåra att datera och typologisera (Stiesdal 1976: 233-235).

Till svenska har begreppet voldsteder till 'medeltida borgplatser' i *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* (Lundberg 1976b: 235). Som synes har begreppet fått en förändrad betydelse i översättningarna från engelska till svenska via danskan. Litteratur som behandlar vallgravsplatser i Sverige och Skåne är sällsynt och därför kommer det inte att finnas någon uppdelning av begreppen i denna uppsats. Det kan dock sägas att ett antal av de mindre borganläggningar som behandlas kanske snarare kan ses som vallgravsplatser än regelrätta borgar.

4.3. Vallgravar och lagar

Olsen skriver att det var bönderna som bar på ansvaret att gräva vallgravar och vallar (Olsen 1976a). Detta var förmodligen en del av den lagstadgade dagsverksplikten som bönderna hade till riksmakten och frälset (Lovén 1996: 44ff). Kanske fanns denna dagsverksplikt så tidigt som på 1100-talet i Danmark men den finns belagd först på 1300-talet i Sverige (Lovén 1996: 44). Dock skulle de inte tvingas att närvara vid borgbyggande på hösten eller under såningstid om det inte var ett nödfall (Olsen 1976a: 224).

I Normandie stadgas det 1080 att ingen vallgrav fick grävas djupare än att man kunde kasta upp jorden utan byggnadsställningar och i Sachsenspiegel från norra Tyskland ca 1225 skrivs att man inte får gräva djupare än att man kan kasta upp jorden utan pall (Lovén 1996: 27). Lovén skriver att detta motsvarar ca 3 meters djup (Lovén 1996: 28).

4.4. Vallgravsanläggningar

I mina studier av vallgravar har jag funnit tre tydliga former av anläggningar. De olika formerna kan skilja sig åt stort från varandra men har ändå avgörande gemensamma punkter.

Den första typen av anläggningar är vad jag kallar 'ringmursborg' (fig. 4). Jag har en betydligt bredare avgränsning än den gängse (Stibeuš 1992a: 94). Med ringmursborg åsyftas i denna uppsats alla borgar baserade kring en kärnpunkt, omgärdade av en palissad eller mur. Ringmursborgarna kan i min kategorisering både vara runda och fyrkantiga eller ha andra osymmetriska former.

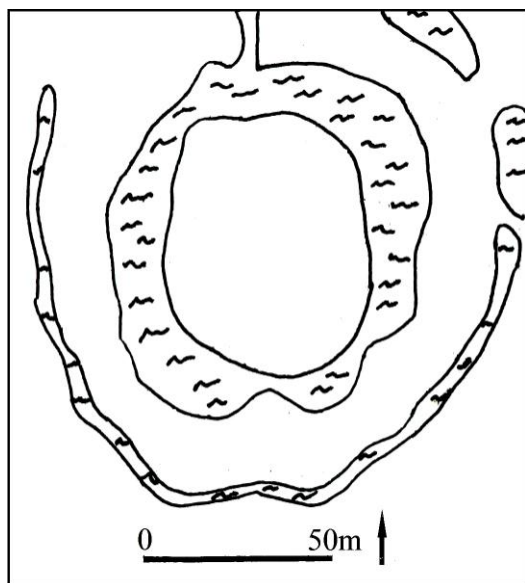

Fig. 4. Skanörs borg som har legat på en kulle omgiven av dubbla vallgravar var en typisk ringmursborg. Av borgen finns nu enbart några små rester av ett tegelhus, men på borgkullen och vallen har det troligen gått ytterligare murar eller palissader. Ritad efter Ödman 2002: 128.

Den andra typen av anläggningar kallar jag för 'näsborgar' (fig. 5). Näsborgar är enligt min uppdelning de borgar som ligger på uddar eller holmar (Stibeuš 1992a: 94). I denna uppsats inkluderas dock även borgar som ligger på avlånga höjdryggar på land till kategorin näsborgar. Anläggningarna är ofta uppdelade i flera kullar, inte sällan med vallgravar emellan.

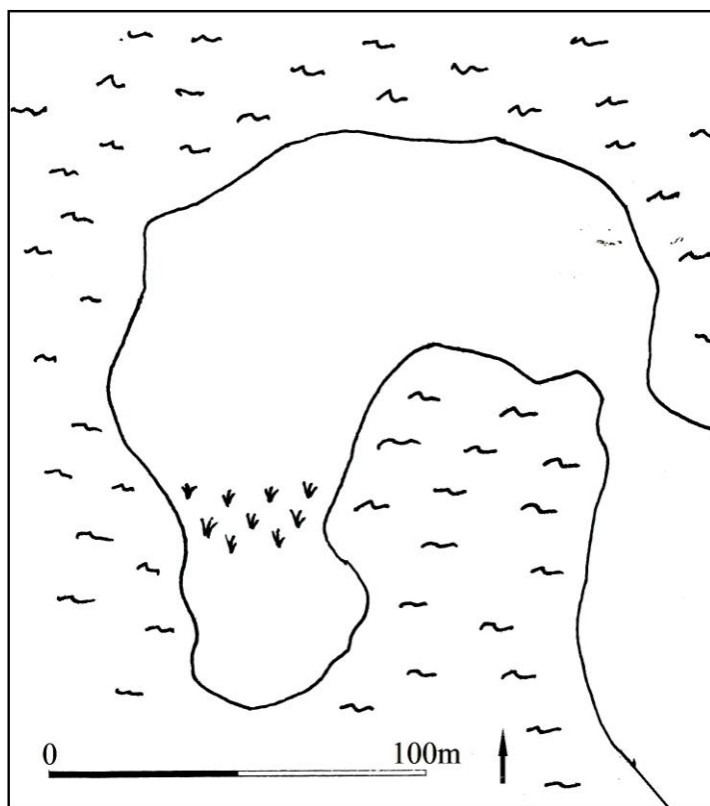

Fig. 5. Sigosta låg på en udde i Sövdesjön och var en typisk näsborg. Övergången till borgen från land skedde via en mycket smal övergång. Av själva borgen syns nu inga spår i markytan. Ytterst på udden utanför ett sankt område ligger en liten kulle som saknar spår av bebyggelse. Ritad efter Ödman 2002: 123.

Den tredje typen av anläggningar kallar jag för 'otillgängliga borgar'. Det är en

sammanslagning av 'höjdborgar' och 'vattenborgar' som jag gjort eftersom dessa borgtyper ofta är identiska (Lovén 1996: 33f). Det är den typen av anläggning där borgen är placerad på ett av den naturliga terrängen svåråtkomligt område ofta högt uppe på en klippa eller ute på en ö. Dessa borgar saknar ofta vallgravar helt.

4.5. Problematik om borgar

Då borglämningarna ofta har stått som ruiner i flera hundra år så har deras ursprungliga namn i många fall glömts bort och kullarna har inte sällan fått nya namn. Därför förekommer ibland samma borgar under olika namn i olika texter eller artiklar. Den borg som Ödman kallar för Askebacken (Ödman 2002: 44) återfinns vi till exempel under rubriken Torup i Carellis bok (Carelli 2007: 79f). Ödman kallar i sin bok två av de beskrivna borglämningarna för Slottsbacken (Ödman 2002: 39, 134) och två för Vallabacken (Ödman 2002: 148, 150). För att undvika förväxling har jag istället valt att benämna en av varje efter sitt medeltida namn. I min tabell kallas därför den ena av Slottsbackarna för Lyngbyhus och en av Vallabackarna för Grevlunda. Det fanns inget fast sätt att stava under medeltiden vilket gör att borgarnas namn kan variera i de skriftliga källorna. Flera av de skånska borgarna saknar namn helt och jag har då istället namngett borgen efter den socken borgen är placerad i.

Det krävs tydligt skriftligt material för att avgöra om en borg har tillhört riksmakten, kyrkan eller frälset. I många fall kan en borg ha skiftat ägare mellan de olika kategorierna fram och tillbaka. En riksborg kunde dessutom ha förlänats till en frälseman under en period för att betala av rikets skulder (Stibeus 1992b: 101f). Det enklaste sättet att avgöra vilken social grupp en borg har tillhört är att gå igenom vilka personer som skrivit sig till borgen. Problemet med detta är att även en frälseman kan sitta som fogde på en riksborg. Jag har försökt att utifrån litteraturen ange vilken grupp det är mest sannolikt att en borg har tillhört. Indelningen är ibland mycket svår att avgöra. Ett exempel på detta är Aranäs i Västergötland där marsken Tyrgils Knutsson kan ha innehaft borgen antingen för egen del eller för riksmaktens räkning (Hansson 2001: 169). Där det inte har gått att få tillräcklig information för att avgöra vilken grupp en borg har tillhört har detta markerats med ett streck.

Flera borgar ligger som nämnt ute i otillgängliga marker eller närmast träskliknande områden. Det kan därför vara svårt att avgöra om borgen haft en enkel eller dubbel vallgrav. Tre skånska exempel på detta är Lindholmen, Loshult och Vittsjöborg. I samtliga fall kommer det just utanför borgkullen en vallgrav, utanför vilken det ligger en vall och utanför denna vall ligger det sedan en våtmark. Vätan gör det svårt att veta om det legat en grävd vallgrav på utsidan av vällen eller enbart sumpmark. Kanske har det inte varit någon skillnad för försvaret

av borgen om det varit ytterligare en vallgrav eller ett träsk.

5. Borgar i Skåne

5.1. Sammanfattning av de skånska borgarna

I Danmark började det medeltida borgbyggandet på 1100-talet (Carelli 2007: 44). Men det var först vid mitten på 1200-talet som det kom igång ordentligt i och med borgarkrigstiden en period i Danmarks historia som var fylld av inbördeskrig. Men kanske var det främst i början på 1300-talet som det stora borgbyggandet började, då Erik Menved uppförde och förstärkte ett stort antal riksborgar som exempelvis Lindholmen och Helsingborg. Även frälset befäste sina borgar under perioden från 1200-talets slut och fram till 1396 då Danmark var en stor oroshärd (Carelli 2007: 44). Skåne var inte bara drabbat av inbördes strider under 1300-talet utan hann dessutom vara under både tysk och svensk ägo.

År 1396 utfördes ett borgbyggnadsförbud av drottning Margareta. Förbudet gällde dock inte vallgravar och bostadshus utan mindre försvar fortsatte att uppföras. Förbudet upphörde först 1483, men då var borgbyggandet i stort sett omodernt (Carelli 2007: 45).

Anders Ödman har en lista över 167 skånska borgar där även renässansborgar och några förhistoriska borgar är inkluderade (Ödman 2002: 39ff). Om man söker på 'borg' i Skåne på Riksantikvarieämbetets sida får man upp 83 borglämningar (raa.se), även bland dessa finns det flera borgar med mycket osäkra belägg. Av dessa har jag begränsat mig till 61 borgar som jag menar att man definitivt kan belägga (tab. 1). Det är allt från rester av vallgravar till stora borganläggningar med stående ruiner.

I Skåne är förekomsten av vallgravar mycket stor, och då får man ändå ta med i beräkningen att flera vallgravar har försvunnit under årens lopp. Till exempel har Borgvallen, Pile ringvall och Skogaholm alla haft vallgravar som det nu inte finns kvar några synliga spår av. Jag finner det inte omöjligt att samtliga borganläggningar i Skåne bortsett från de otillgängliga borgarna har haft en vallgrav.

Namn	S	Dat	V	B	D	Källa
Beritsholm	R	K. 1363	1	20	3	Ödman 2002: 46ff; raa.se: Östra Kärrstorp 1:1.
Falsterbohus	R	1310-tal	2	12	-	Ödman 2002: 56ff; Carelli 2007: 170ff; raa.se: Falsterbo 5:1.
Gladsaxehus	R	K. 1364	1	-	-	Ödman 2002: 62ff; Carelli 2006: 50ff; raa.se: Gladsax 12:1.

Kungsbacken	R	1100-tal	-	-	-	Ödman 2002: 90ff; Carelli 2007: 76ff; raa.se: Börringe 10:1.
Helsingborgs slott	R	1100-tal	1	30	15	Carelli 2007: 103ff; raa.se: Helsingborg 15:2.
Lindholmen i Skåne	R	1310-tal	2	-	-	Ödman 2002: 102ff; Carelli 2007: 51ff; raa.se: Svedala 7:1.
Losborg	R	1300-tal	1	12	-	Ödman 2002: 108ff; raa.se: Loshult 8:1.
Malmöhus	R	U. 1434	2	-	-	raa.se: Malmö 19:2.
Skanörs borg	R	1220-tal	2	15	-	Ödman 2002: 126ff; Carelli 2002: 169ff; raa.se: Skanör m. Falsterbo 1:1.
Turestorp	R	1300-tal	2	-	-	Ödman 2002: 144ff; Carelli 2007: 85ff; raa.se: Börringe 11:1.
Vallabacken	R	K. 1250	1	15	5	Ödman 2002: 148ff; raa.se: Ravlunda 30:1.
Vittsjöborg	R	1300-tal	1	10	-	Ödman 2002: 162ff; raa.se: Vittsjö 24:1.
Örkelljunga	R	K. 1307	-	-	-	Ödman 2002: 172ff.
Aoshus	K	1150-tal	1	10	2	Ödman 2002: 166ff; Carelli 2007: 185ff; raa.se: Åhus 14:1.
Borgeby	K	1300-tal	1	-	-	Carelli 2007: 55ff.
Glumstorp	K	K. 1142	1	4-10	-	Ödman 2002: 66ff; raa.se: Södra Sandby 6:1.
Ivöhus	K	1100-tal	-	-	-	Ödman 2002: 50ff; Carelli 2007: 58ff; Ivö 10:1.
Lundagård	K	K. 1145	-	-	-	Carelli 2007: 142ff.
Sigosta	K	K. 1182	-	-	-	Ödman 2002: 122ff; Carelli 2007: 59ff; raa.se: Sövde 1:1.
Skeingeborg	K	1100-tal	-	-	-	Ödman 2002: 130ff; Carelli 2007: 61ff; raa.se: Verum 4:1.
Askebacken	F	1300-tal	1	5	1,5	Ödman 2002: 44ff; Carelli 2007: 79ff; raa.se: Bara 7:1.
Borgvallen	F	1100-tal	1	3	0,5	Ödman 2002: 54ff; raa.se: Hov 94:1.
Bollerup	F	K.1250	1	-	-	Carelli 2007: 64ff.
Gedsholm	F	K. 1443	1	16	2	Ödman 2002: 60ff; raa.se: Ekeby 3:1.
Glimmingehus	F	U. 1499	1	10	-	Ödman 1999: 116; Carelli 2007: 67ff.
Gårdstaliden	F	1300-tal	1	-	-	Ödman 2002: 70ff.
Hanaholm	F	K. 1308	2	-	-	Ödman 2002: 78ff; raa.se: Kviinge 10:1.
Härlövsborg	F	U. 1377	1	3	-	Ödman 2002: 82ff; raa.se: Kristianstad 217:1.
Isegrims borg	F	1300-tal	1	15	10	Ödman 2002: 156; Carelli 2007: 82ff; raa.se: Tosterup 6:1.

Krapperup	F	1300-tal	1	-	-	Carelli 2007: 73ff.
Lillöhus	F	K. 1385	1	12	-	Ödman 2002: 98ff; Carelli 2007: 78ff; raa.se: Kristianstad 215:1.
Lyngbyhus	F	K. 1377	1	20	-	Ödman 2002: 134ff; raa.se: Everöd 14:1.
Peder Oxes Vinberg	F	K. 1349	1	5	2	Ödman 2002: 118ff; raa.se: Solverga 3:1.
Stora Brandsvig	F	K. 1425	-	-	-	Ödman 2002: 140ff; raa.se: Tåstarp 12:1.
Södra Vram	F	K. 1440	-	-	-	raa.se: Södra Vram 6:1.
Tosterup	F	1440-tal	1	-	-	Carelli 2007: 82.
Egeside	-	-	-	-	-	raa.se: Vittskövle 60:1.
Fjärrestad	-	-	-	-	-	raa.se: Fjärrestad 3:1.
Färlövsholm	-	K. 1340	1	10	-	raa.se: Färlöv 28:1.
Gamle gård	-	1300-tal	1	15	-	raa.se: Vittskövle 1:1.
Grevlunda	-	K. 1251	-	-	-	Ödman 2002: 150ff; raa.se: Vitaby 37:1.
Gärdslov	-	1200-tal	1	-	-	Ödman 2002: 74ff; raa.se: Gärdslov 8:1.
Halmstad	-	-	-	-	-	raa.se: Halmstad 27:1.
Hedeskoga	-	-	-	-	-	raa.se: Hedeskoga 4:1.
Husön	-	K. 1336	1	6	1,5	raa.se: Österslov 9:1.
Hägerholmen	-	K. 1300	1	7	-	raa.se: Sövde 3:1.
Kung Ingels Hus	-	K. 1401	-	-	-	raa.se: Östra Ingelstad 28:1.
Lilleborg	-	-	-	-	-	raa.se: Löddeköpinge 72:1.
Pile ringvall	-	-	1	-	-	raa.se: Tygelsjö 10:1.
Sibbeborg	-	K. 1360	-	-	-	raa.se: Reslov 6:2.
Sjötorp	-	K. 1387	-	-	-	raa.se: Sjörup 4:1.
Skogaholm	-	K. 1410	1	7	1,5	raa.se: Oxie 42:1.
Skudeup	-	K. 1450	1	-	-	raa.se: Skurup 16:1.
Slottsbacken	-	1300-tal	1	10	2,2	raa.se: Ystad 11:1.
Smedstorp	-	K. 1492	1	5	-	raa.se: Smedstorp 38:1.
Spunnarp	-	K. 1310	1	15	-	raa.se: Ausås 4:1.
Svenstorps herrgård	-	-	1	8-12	2	raa.se: Trelleborg 11:1.
Sövde	-	K. 1442	1	3	1	raa.se: Sövde 356.
Vallen	-	K. 1394	1	-	-	raa.se: Stehag 63:1.
Vingaborg	-	-	-	-	-	raa.se: Vedby 21:1.

Äsperödsborgen	-	K. 1325	1	5	-	Ödman 2002: 170ff; raa.se: Tranås 2:1.
----------------	---	---------	---	---	---	--

Tab. 1. Tabell över alla borgar i Skåne med säkra belägg. 'S' står för social tillhörighet där 'R' anger att det är en riksborg, 'K' en kyrklig borg och 'F' en frälseborg. 'Dat' Står för datering där 'K.' betyder att borgen finns omnämnd i skriftligt källmaterial tidigast det angivna året och 'U.' anger det exakta år som borgen byggdes. 'V' står för vallgrav och i spalten anges hur många vallgravar det legat i bredd runt borgen. 'B' står för vallgravens bredd. 'D' står för vallgravens djup. Alla mått är angivna i meter.

5.2. Fördjupning av några skånska borgar

Beritsholm har en väldigt bred vallgrav som omger två borgplataer och öster om dessa ligger det ytterligare vallgravar. Det är svårt att avgöra om dessa ytterligare vallgravar omger fler borgholmar eller om borgen har haft ett flertal vallgravar som skydd åt öster. Mot norr skyddades borgen av en numera utdikad sjö. Borgen ger enligt Ödman intryck att vara byggd mellan 1250 och 1360 (Ödman 2002: 46). Valdemar Atterdag fick borgen 1363 och därefter var Beritsholm en av den danska riksmaktens administrativa borgar (Ödman 2002: 46; Carelli 2007: 46). De breda vallgravarna kan vara uppförda efter att borgen omvandlats till riksborg, något som skulle kunna förklara deras anmärkningsvärda storlek.

Falsterbohus från början av 1300-talet och Skanörs borg från ca år 1225 uppfördes för att kontrollera det för riksmakten ekonomiskt viktiga sillafisket (Carelli 2007: 169ff). Borgarna har gemensamt att de är omgivna av dubbla vattengravar. I Skanör är vallgravarna dessutom förbundna med en kanal till havet för att tillgodose vattentillförseln. Falsterbohus som senare kom att överta funktionen från Skanörs borg är den klart starkare med tjocka murar av sten. Båda borgarna har blivit stormade vid flera tillfällen av både pirater, tyskar och svenskar (Ödman 2002: 126ff, 57ff). Att de dubbla vallgravarna hade en viktig funktion vid försvaret av borgarna är uppenbart.

Kungsbacken som är en av de allra äldsta borgarna i Skåne daterar sig till slutet på 1100-talet. Borgen ligger på en cirka 15 meter hög kulle med en djup åravin längs två av sidorna. Carelli menar att borgen förmodligen tillhört frälset sitt namn till trots men utan några särdeles goda argument (Carelli 2007: 76). Ödman å andra sidan påpekar att metoden som teglet är tillverkat på tydligt visar att borgen anlagts av den danska kungaätten (Ödman 2002: 90ff). Förutom ån verkar borgen sakna vallgravar. Kanske behövdes det inga då borgen ligger på en väldigt hög kulle och kan räknas till de otillgängliga borgarna.

Helsingborgs slott är uppfört ovanför en hög klippa. Borgen är nu ganska anspråkslös men omgavs av en stor mur under medeltiden. Utanför muren har det legat en väldig vallgrav

som passerades via landsidan (Carelli 2007: 104). Helsingborg var en viktig borg för försvaret av Skåne och varje gång ett härtåg från Sverige skulle anfälla landskapet var man tvungen att först inta eller lägga Helsingborg under belägring.

Lindholmen som liknar Falsterbohus väldigt mycket var en av Skånes starkaste borgar under medeltiden. Borgen uppfördes i början på 1300-talet, möjligen för att kontrollera upproriska frälsemän (Reisnert 1995: 57ff). Det finns en tydlig inre vallgrav utanför vilken det sedan ligger en vall (fig. 6). Längs med två av vallens sidor löper Segeå och utmed de andra ligger sankmark. Besöker man borgen sommartid idag så är det frodigt gräs, men under medeltiden var vattennivån cirka en halvmeter högre (Thorén 1995: 149). Vallen som ligger mot de sidor med sankmark är betydligt flackare än de sidor som ligger mot sidorna intill ån. Detta kan tyda på att en plöjning har utjämnat vallen här (Thorén 1995: 147). På grund av utjämnningen är det möjligt att tänka sig att vallgraven varit djupare än den är idag.

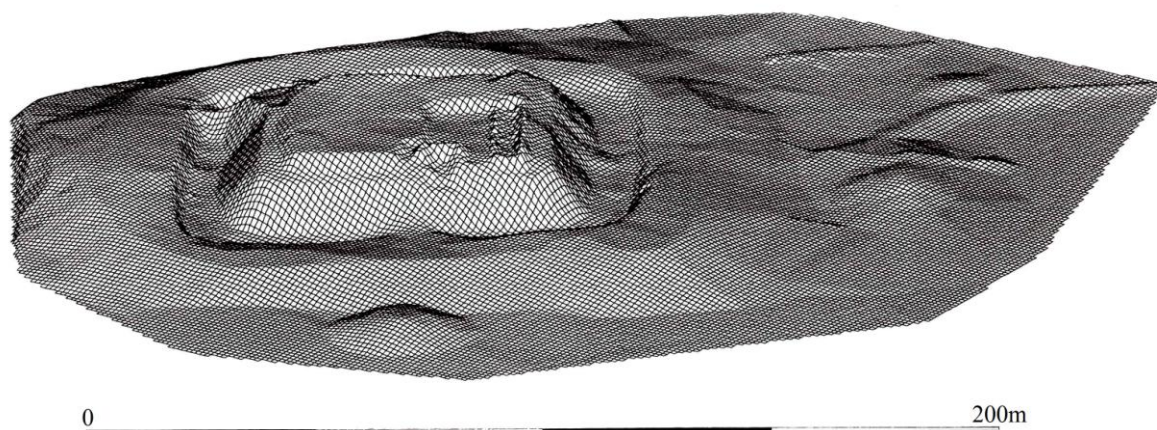

Fig. 6. Terrängkarta över Lindholmen. På bilden utmärker sig den inre vallgraven tydligt medan en tveksam försänkning utanför vallen kan antyda en yttre. Modellens höjd är överdriven tre gånger. Från Thorén 1995: 146.

Losborg och Vittsjöborg är två borgar som ligger längs gränsen till Småland. Med hjälp av mynten som hittats under utgrävningar på borgarna kan man datera dem till tiden mellan 1332 och 1360 då Magnus Eriksson var kung över Sverige och Skåne. Borgarna är väldigt likvarandra och består båda av en kulle som delats i två med hjälp av en vallgrav. Runt borgkullarna ligger det en vattengrav och en vall. Vittsjöborg ligger ute på en udde i en sjö vilken skapat ytterligare ett skydd utanför vallen. Losborg ligger på liknande vis i ett träsk

som kan ha varit en sjö under medeltiden. Troligen uppfördes borgarna av riksmakten för att kontrollera tillgången av malm och tjära i norra Skånes obygd (Ödman 2002: 108ff, 162ff).

Malmöhus började byggas år 1434. Jag har tyvärr inte hittat så mycket information om Malmöhus. Efter ombyggnaden på 1600-talet utrustades Malmöhus med de bastionssystem som vi kan se idag (Björklund 1998: 10, 28). Efter denna ombyggnation fanns det dubbla vattengravar men om det funnits två vallgravar även på 1400-talet är osäkert. Enligt en rekonstruktion i *Malmöhus – En vandring genom slottet och dess historia* saknar Malmöhus vallgravar in mot staden och har uppenbarligen enbart haft stadens vallgrav som skydd på utsidan.

Turestorp var en näsborg som sträcker sig ut i en sjö. Borgenlämningen har ett långt sankt parti som skiljer borgen från land. Detta parti var under medeltiden helt vattentäckt och passerades via en vindbrygga. På landsidan har det dessutom funnits en liten förborg runt vilken det legat en vallgrav. Borgen har på så vis varit omgiven av dubbla vallgravar. Turestorp är första gången nämnd 1334 i skriftligt material men Carelli menar att borgen sannolikt inte är uppförd förrän i slutet på 1300-talet av Tuve Galen (Ödman 2002: 39; Carelli 2007: 85). Tuve Galen var både marsk och gälkare vilket innebär att han både var ansvarig för den danska armén och dessutom representerade riksmakten i Skåne. Det är därför inte konstigt att borgen haft dubbla vallgravar och borgen bör snarare ses som en riksborg än frälseborg, den kategori som Carelli har tilldelat borgen (Carelli 2007: 64, 85). Borgen intogs av drottning Margareta då Galen ställde sig på Albrekt av Mecklenburgs sida i tronstriden (Carelli 2007: 86).

Lundagård var ett ärkebiskopssäte intill domkyrkan mitt inne i staden Lund. Lundagård fanns redan under 1100-talet men blev förmodligen befäst efter hand. Borgen blev belägrad vid ett flertal tillfällen och verkar ha klarat sig mot Karl Knutssons härtåg år 1452, då Lund sattes i brand, trots att borgen förmodligen saknat en egen vallgrav (Carelli 2007: 143).

Sigosta var liksom Turestorp en näsborg. Borglämningen som ligger på en udde utanför Sövde har enligt den litteratur jag läst inte haft någon vallgrav. Vid mitt eget besök på platsen såg jag dock att udden är både smal och låg vid den punkt där den möter land och det tycks mig inte omöjligt att övergången åtminstone varit sank under medeltiden.

Glimmingehus är en av de senaste medeltida borganläggningarna i Skåne, uppfört år 1499. Glimmingehus brukar ses som ett av de första fasta husen och åsikterna går isär när det kommer till frågan om att kalla byggnaden för borg eller inte (Reisnert 1999: 97). Glimmingehus har dock en på sitt smalaste ställe ca 10 meter bred vallgrav (Ödman 1999: 116) vilket gör att det efter min definition, tydligt har varit en borg.

Hanaholm är en speciell borganläggning ute i en å (fig. 7). Borgen är anlagd på tre öar förbundna med broar. Runt den yttersta av öarna har det i ån legat två vallar som har delat upp ån till något som skulle kunna liknas vid dubbla vallgravar. Borgen tycks dock ha varit en frälseborg och de dubbla vallgravarna är därför märkliga (Ödman 2002: 78ff).

Fig. 7. Hanaholm. Av borgen syns nu ingenting mer än tre öar. Ån utanför den sydligaste borgkullen är uppdelad med vallar som har delat ån i dubbla vallgravar. Ritad efter Ödman 2002: 80.

Isegrims borg är en mycket intressant borg. Borgen verkar ha tillhört frälsemannen Jens Grim och är Skånes till ytan största bevarade borganläggning med två höga borgplatåer (Ödman 2002: 156). Vallgraven är enligt Ödman upp till tio meter djup och lika bred, en storlek som alltså vida överstiger den storlek som var brukligt bland frälseborgar. Borgen revs på 1300-talet, enligt två olika sägner av drottning Margareta (Ödman 2002: 159). Sägneras anledningar till att borgen skulle ha rivits stämmer inte överens och får tas med en nypa salt. Borgen kan också som i fallet Turestorp ha rivits för att Jens Grim stått på Albrekts sida i tronstriderna (Carelli 2007: 83ff). En anledning till att borgen revs skulle kunna vara vallgravens storlek, om vi antar att det även i Danmark fanns en lagstadgad största storlek på vallgravarnas djup. En annan förklaring till vallgravens storlek kan vara att borgen uppförts som en riksborg och att Jens Grim bara förvaltade den.

Hägerholmen som ligger på en ö i Sövdesjön är otillgänglig och saknar helt vallgravar. På landsidan i närheten av Hägerholmen har ytterligare en liten borg legat. Denna mindre borg kallas i tabellen för Sövde efter sin socken, då den saknar något annat namn. Troligen har den fungerat som en förborg till Hägerholmen och kanske har en bro förbundet borgarna (raa.se: Sövde 3:1, Sövde 356).

6. Borgar i Västergötland

6.1. Sammanfattning av de västergötska borgarna

Den första medeltida borgen i Västergötland var ett försvarstorn i Lödöse på mitten av 1100-talet vilket också tycks vara den tidpunkt då Västergötland får en etablerad riksmakt (Ekre 1992: 108). Borgen Näs på Visingsö som ligger vid gränsen mellan Västergötland, Östergötland och Småland är möjligen äldre men inkluderas inte i uppsatsen, då den numera tillhör Småland. De stora borganläggningarna med stora vallgravsystem tycks inte komma till Västergötland förrän på mitten av 1200-talet. Rune Ekre sammanför dessa vallgravsförsedda borgars tillkomst med det väpnade rytteriets genombrott (Ekre 1992: 110). Att det skulle behövas vallgravar runt borgar för att försvara sig mot rytteri låter dock föga troligt. Det är då troligare som Lovén påpekar att vallgravarnas tillkomst har att göra med försvar mot olika typer av belägringsmaskiner (Lovén 1996: 458). Även ett antal frälseborgar byggs under tiden i de norra delarna av landskapet (Ekre 1992: 111). Under 1300-talets andra hälft rådde politisk splittring i Västergötland och flera riksborgar byggdes. På 1430-talet brändes flera av riksborgarna under Engelbrektupproret och borgbyggandet i stor skala återupprättades aldrig helt efter det (Ekre 1992: 113).

Jag har till stor del baserat mig på de ca 50 västergötska borgar som Christian Lovén beskriver i sin avhandling (Lovén 1996). Jag har dock uteslutit några av de borgar han tar upp som är från 1500-talets senare delar eller som helt saknar borglämning. Av Lovéns material har jag begränsat mig till 43 borgar (tab. 2).

Riksantikvarieämbetets fornsök är väldigt sparsamt med att ange djup på vallgravarna i Västergötland och Lovéns kartor visar endast höjd och djupskillnader med en meters marginal och beskrivs dessutom som i flera fall närmast skissartade (raa.se; Lovén 1996: 21f). Det verkar därför tyvärr väldigt svårt att komma åt djupet på vallgravarna i Västergötland, vilket gör att jag inte i någon större utsträckning har kunnat studera vallgravarnas förhållande till medeltida lagstiftning.

Namn	S	Dat	V	B	D	Källa
Amnaholm	R	K. 1372	-	-	-	Lovén 1996: 127ff; raa.se: Amnehärad 6:1.
Aranäs	R	1200-tal	3	3	0,2	Lovén 1996: 275ff; raa.se: Forshem 9:1.
Axvall	R	U. 1288	2	-	-	Lovén 1996: 67ff; raa.se: Skärv 78:1.
Bjurbackarna	R	-	3	10	2	Lovén 1996: 68ff; raa.se: Skärv 77:1.

Ekholm	R	K. 1378	-	-	-	Lovén 1996: 125ff.
Grimstorp	R	K. 1413	1	3	3	Lovén 1996: 163ff.
Gullberg	R	1304	-	-	-	Lovén 1996: 106ff.
Gälakvist	R	1200-tal	2	3-5	-	Lovén 1996: 64; raa.se: Skara 47:1.
Kindahus	R	1300-tal	2	-	-	Lovén 1996: 107ff; raa.se: Östra Frölunda 26:1.
Lindholmen i Västergötland	R	1330-tal	-	-	-	Lovén 1996: 114ff.
Lödösehus	R	1250-tal	2	-	-	Lovén 1996: 58ff.
Opensten	R	1360-tal	-	-	-	Lovén 1996: 123ff; raa.se: Södra Åsarp 15:1.
Stynaborg	R	1390-tal	2	-	-	Lovén 1996: 161ff; raa.se: Alingsås 75:1.
Trångenborg	R	-	1	5-10	1,5	Lovén 1996: 68; raa.se: Skärv 74:1.
Öresten	R	K. 1370	1	-	-	Lovén 1996: 119ff; raa.se: Örby 3:1.
Brunnsbo	K	K. 1423	-	-	-	Lovén 1996: 239.
Husaby	K	K. 1278	1	4-5	-	Lovén 1996: 239ff; raa.se: Husaby 18:1.
Läckö	K	U. 1294	-	-	-	Lovén 1996: 236ff.
Sannum	K	K. 1316	-	-	-	Lovén 1996: 430ff; raa.se: Undenäs 75:1.
Säckestad	K	K. 1288	1	15	-	Lovén 1996: 241; raa.se: Trästena 10:1.
Bjurum	F	-	1	-	-	Lovén 1996: 324.
Borgnäs	F	1200-tal	-	-	-	Lovén 1996: 407f.
Borrarp	F	-	-	-	-	Lovén 1996: 423.
Dalaborg	F	-	-	-	-	Loven 1996: 324f; raa.se: Bolstad 35:1(3).
Ekenäs	F	-	-	-	-	Lovén 1996: 406f.
Fagranäs	F	1340-tal	1	-	-	Lovén 1996: 294f.
Gum	F	1200-tal	-	-	-	Lovén 1996: 278.
Loholm	F	U. 1510	-	-	-	Lovén 1996: 312; raa.se: Långared 2:1.
Slottet i Vist	F	1300-tal	-	-	-	Lovén 1996: 423f.
Torpa	F	U. 1500	1	-	-	Lovén 1996: 312f.
Vinsarp	F	1470-tal	-	-	-	Lovén 1996: 311f.
Vädersholm	F	K. 1378	1	-	-	Lovén 1996: 293f; raa.se: Södra Ving 41:1.
Ymseborg	F	K. 1278	1	-	-	Lovén 1996: 278f; raa.se: Bäck 1:1.
Ömmesala	F	-	1	5	-	Lovén 1996: 397.
Gröneborg	-	-	1	-	-	Lovén 1996: 384ff.

Husön	-	-	1	-	-	Lovén 1996: 408f; raa.se: Långhem 122:1.
Järnehus	-	-	1	-	-	Lovén 1996: 429f; raa.se: Rackeby 1:1.
Järnsyssla	-	-	1	-	1	Lovén 1996: 427.
Kinnaborg	-	-	1	-	-	Lovén 1996: 397; raa.se: Kinna 1:1.
Kvinnestad	-	1300-tal	1	-	-	Lovén 1996: 385ff; raa.se: Kvinnestad 30:1.
Lönnarp	-	K. 1349	1	-	-	Lovén 1996: 397ff.
Nabbeborg	-	1200-tal	2	-	-	Lovén 1996: 387ff.
Tegelkullen	-	1200-tal	-	-	-	Lovén 1996: 61.

Tab. 2. Tabell över alla borgar i Västergötland med säkra belägg. 'S' står för social tillhörighet där 'R' anger att det är en riksborg, 'K' en kyrklig borg och 'F' en frälseborg. 'Dat' står för datering där 'K.' betyder att borgen finns omnämnd i skriftligt källmaterial tidigast det angivna året och 'U.' anger det exakta år som borgen byggdes. 'V' står för vallgrav och i spalten anges hur många vallgravar det legat i bredd runt borgen. 'B' står för vallgravens bredd. 'D' står för vallgravens djup. Alla mått är angivna i meter.

6.2. Fördjupning av några västergötska borgar

Aranäs som beboddes av Tyrgils Knutsson vid 1200-talets slut och 1300-talets början ses ofta som en frälseborg (Ekre 1992: 111; Lovén 1996: 175ff). Tyrgils Knutsson som var marsk var dock enligt Ekre också rikets egentlige ledare (Ekre 1992: 117). Lovén skriver själv att han inte gör någon åtskillnad mellan de olika makthavarna utan att de alla representerar riksmakten (Lovén 1996: 54). Det är dessutom inte osannolikt att Knutsson endast förvaltade borgen åt riksmakten. Jag tycker därför det är märkligt att Lovén har placerat borgen bland frälseborgarna och med sina tredubba vallgravar tycker jag att det är uppenbart att Aranäs har varit en riksborg.

Axvall-komplexet består av tre borgar. Den största är den som jag i tabellen kallar för Axvall. Det är en näsborg som ligger på en moränkulle halvvägs ut i sjö. Borgen har dubbla vallgravar mot landsidan och en enkel vallgrav mot sidan som ligger åt sjön. En dendrokronologiskt daterad pålspärr visar enligt Lovén att vallgravarna borde vara senast från år 1288 (Lovén 1996: 67f). Trångenborg ligger 200 meter väster om Axvall och är en liten rund anläggning med en oregelbunden torrgrav (Lovén 1996: 68). Borgen kan vara en förborg till Axvall. Den tredje borgen i Axvall-komplexet är Bjurbackarna som ligger 300 meter söder om Axvall på en udde med tre vallgravar inåt land. Den mellersta kan ha varit vattenfylld medan de andra troligen varit torrgravar (Lovén 1996: 68ff). Borgarnas nära läge till varandra

gör det svårt att skilja dem åt i de skriftliga källorna, men alla verkar ha tillhört riksmakten på något vis.

Gälakvist i Skara har legat på en konstgjord platå runt vilken det funnits dubbla vallgravar med en vall emellan. Vässade pålar har stuckit ut ur väggarna på en av vallgravarnas innersida, så kallade vallnålar. Lovén skriver att det inte går att datera borgen närmare men att vallgravsystemet inte återfinns bland romanska borgar (Lovén 1996: 64ff). Romanska borgar är ett begrepp som tillhör äldre borgforskning och att Lovén använder det är märkligt.

Lödösehus föregicks av en tidigare borg som brändes på 1220-talet. En ny borg uppfördes vid mitten på 1200-talet. Borgen ligger uppe på en kulle omgärdad av en vallgrav. Intill kullen ligger en plan yta omgärdad av ytterligare en vallgrav. Runt hela området har sedan ytterligare en vallgrav löpt. På detta vis var både borgkullen och borggården omgärdade av en dubbel vallgrav och dessutom separerade från varandra med en vallgrav (Lovén 1996: 58ff). Alltså har Lödösehus haft tre vallgravar åt söder. Vallgravarna var åtminstone delvis vattenfyllda och deras branta sidor har stadgats med pålar. I en av vallgravarna fanns dessutom vallnålar liknande dem i Gälakvist. Borgen tycks ha övergivits på 1330-talet (Lovén 1996: 58ff).

Husaby och Säckestad är två biskopsgårdar som enligt en källa från 1400-talet skall ha bebyggt av biskopen Brynolf Algotsson (Lovén 1996: 239, 241). Enligt Lovén saknar båda borgarna några spår av vallgravar (Lovén 1996: 240f, 268). Men på Riksantikvarieämbetets fornsök anges att båda borgarna haft vallgravar, Husaby en 4-5 meter bred och Säckestad en 15 meter bred (raa.se: Husaby 18:1, Trästena 10:1). Det är dock möjligt att vallgravarna hittats under de 14 år som gått sedan Lovén skrev sin avhandling.

Borrrarp var en liten frälsegård omgiven på alla sidor av små åar (Lovén 1996: 423). Borgen saknar några spår av grävda vallgravar utan har helt skyddats av åarna.

Ymseborg ligger på en cirka tio meter hög kulle. Borgen var på slutet av 1200-talet hemvist för två frälsemän som var ledande vid ett uppror (Lovén 1996: 278f). En torrgrav mot söder skiljer borgen från en mindre platå och utanför denna går sluttningar i söder och öster ner mot en sjö. Västra sidan är skyddad av en uppdämd sjö. I norr ligger en halvt igenrasad vallgrav med något som kan ha varit en underjordisk utfallsport till för att göra ett överaskande anfall mot en belägrande armé (Lovén 1996: 279). En vallgrav kanske var det utmärkta sättet att dölja en utfallsport så att utfallet blev så överaskande som möjligt.

Gröneborg är förmodligen identisk med den borglämning som kallas Holmboborg (Lovén 1996: 384). Gröneborg är benämnd först på 1600-talet men det har förmodligen varit

en sätesgård redan innan. Borgen ligger på en 25 meter hög kulle där borgplatån är delad i två med en vallgrav. Borgen var alltså en otillgänglig borg och inte i behov av någon yttre vallgrav.

Kvinnestad uppfördes på slutet av 1300-talet och ligger på två kullar (Lovén 1996: 385f). Kullarna är omgärdade av stora vallgravar som till viss del kan vara naturliga. Det skriftliga materialet om borgen är sparsamt men enligt Rune Ekre kan den vara uppförd av folkungar i samband med strider mot tyskar (Lovén 1996: 386). I så fall skulle den vara uppförd av riksmakten, vilket skulle förklara de djupa vallgravarna.

Nabbeborg som ligger i närheten av Skara är omgivet av djupa bäckraviner på tre sidor och dubbla vallgravar på den sista (Lovén 1996: 387). Borgen var välbyggd men källäget är svagt. Ragnar Sigsjö anger att borgen kan ha tillhört biskopen, något som Lovén ställer sig tveksam till (Lovén 1996: 388). Lovén menar att den kan vara både riksborg, biskopsborg eller frälseborg. I Rune Ekres artikel om borgar i Västergötland benämner Ekre den som biskopsborg (Ekre 1992: 109).

7. Tolkning och utvärdering

7.1. Sociala skillnader

Det tycks mig som att det nästan enbart var riksmakten som lät gräva fler än en vallgrav kring sina borgar. Några exempel på borgar med dubbla vallgravar i Skåne är Skanörs borg och Falsterbohus. Att Helsingborgs slott som under medeltiden var en av Skånes absolut starkaste borgar enbart haft en enkel vallgrav tycks märkligt, detta får förklaras med att borgen ligger på en så pass hög klippa. Dessutom är Helsingborgs vallgrav mer än dubbelt så bred som de övriga riksborgarnas vallgravar. Vilhelm la Cour menar att vallgraven härstammar från en förhistorisk borganläggning (la Cour 1972: 28ff), och det är inte omöjligt att detta är anledningen till att Helsingborgs vallgrav var så olik andra medeltida riksborgars vallgravar.

I Västergötland finns det flera borgar med dubbla vallgravar och även ett par borgar med tredubbla vallgravar. Med stor sannolikhet har alla dessa borgar uppförts av riksmakten. I likhet med det skånska materialet kan man på så vis se en tydlig social skillnad mellan de starka riksborgarna och de mindre frälseborgarna.

Det ska här påpekas att det kan finnas en viss gråskala mellan vad som bör räknas till frälse respektive riksmakt. Borgar som Aranäs i Västergötland liksom Turestorp och Isegrims borg i Skåne är byggda av individer som utövade riksmakt och kan på så vis ses som riksborgar. Men dessa borgar kan även tolkas som ämbetsmännens privata gods. Även

Nabbeborg i Västergötland och Hanaholm i Skåne kan kanske ha tillhört denna gråzon. De är båda annars borgar som bryter mot sin sociala tillhörighet genom att ha dubbla vallgravar.

Det är bara ett fåtal av vallgravarna i Skåne och Västergötland som har grävts ut. Vallgravarna på de utgrävda borgarna har ofta ett djup av mellan en halv och en meter. Det förefaller troligt att dessa vallgravar under medeltiden var djupare än så. De utgrävda gravarna verkar med undantag av Isegrims borg, som har en upp till 10 meter djup vallgrav, vara mellan 1,5 och 3 meter djupa. Det verkar alltså troligt att det liksom på kontinenten har funnits ett förbud mot att frälset fick uppföra vallgravar djupare än att man kunde kasta upp jorden utan hjälp av en pall att stå på eller en byggnadsställning.

7.2. Datering av vallgravarna

Att datera vallgravar är en svår uppgift. Det är ett allt för litet antal vallgravar som är ordentligt utgrävda och daterade för att man skall kunna basera några säkrare tolkningar utifrån det.

Hansson skriver att det är ett faktum att variationer av form, storlek och antalet plattformar inte kan användas för att datera eller klassificera vallgravsplatser, utan att dessa enbart är ett sätt att beskriva anläggningen (Hansson 2006: 191). Det tycks dock finnas en tendens att vallgravarnas storlek ökar ju längre framåt i tiden man går, från det att borgarna börjar byggas i slutet på 1100-talet med vallgravar med en bred på mellan 3 och 7 meter, till att under 1200- och 1300-talet ligga på runt tio meter i bredd. Borgarna eller herrgårdarna som uppförs efter 1500, har ofta en vallgrav på mellan 20 och 30 meter, två exempel på det är Månstorps gavlar och Stjärneholm (Ödman 2002: 112ff, 136). Dessa borgar härstammar dock från perioder senare än medeltiden och saknas därför i tabellerna.

Det går dock inte att se några spår av att antalet vallgravar skulle ha ökat med tiden. Redan under 1200-talet uppförs Skanörs borg och Lödöse med dubbla vallgravar, och så sent som på 1500- och 1600-talen utrustas riksborgar som Malmöhus och Landskrona med dubbla vallgravar.

7.3. Regionala skillnader

Utifrån det material som jag har studerat så verkar det som att det förekommer vallgravar betydligt mer sällan bland de västergötska borgarna än bland de skånska. Skillnaden kan förstås bero på slumpen och att materialet är olika behandlat landskapen emellan, men jag har två teorier som förefaller troligare och som tar sin utgångspunkt i de olika landskapens geografi. Vissa borgar som Ekenäs (Lovén 1996: 406) är anlagda på en stengrund där det med

medeltida teknologi var i princip omöjligt att gräva vallgravar. Västergötland är också mer kuperat och vallgravar är kanske inte lika nödvändigt som i Skåne. Flera av de Västergötska borgarna ligger ute i älvar och på klippor över 30 meter, en höjd som inte återfinns bland skånska borgkullar.

I Skåne verkar det inte finnas något exempel på en borganläggning med fler än två vallgravar, medan det i Västergötland finns minst två stycken.

Kyrkans borgar tycks skilja sig åt mellan de båda landskapen. I Skåne ägs borgarna av ärkebiskopen som inte sällan var i konflikt med den danske regenten eller en upprorisk bondehär. I Skåne verkar också alla kyrkliga borgar ligga väl skyddade med till exempel Ivöhus och Skeingeborg ute på öar och Lundagård gömd inne i Lund som under medeltiden omgavs av både vallgrav och vall. I Västergötland däremot verkar biskopens borgar sällan vara lika väl skyddade. Endast en eller två har ens vallgravar. Värt att notera kan också vara att de skånska ärkebiskopsborgarna finns utspridda över hela Skåne. Biskopsborgarna i Västergötland ligger däremot samlade i närheten av biskopssätet i Skara, något som är typiskt för biskopsborgar i Sverige (Lovén 1996: 266). Skillnaden mellan biskopsborgarna i Västergötland och ärkebiskopsborgarna i Skåne kanske dock snarare beror på sociala skillnader än på regionala. Ärkebiskopen hade antagligen ett större behov av starkare borgar och ett inflytande över större delar av länet än de vanliga biskoparna.

8. Avslutning

8.1. Slutdiskussion

De stora riksborgarna med ett stort behov av kraftiga försvar var också de borgar som tillhörde ämbetsmän med hög social status. Ju högre upp bland klasserna en individ steg desto mer har dennes borg stått ut från allmogens gårdar. Från lågfrälset med sina små borgar med en liten vallgrav till de stora riksborgarna med flera djupa och breda vallgravar. Så även om vi ser vallgravarna som främst ett fortifikatoriskt instrument så verkar det stödja Martin Hanssons tes att vallgravar var ett sätt för frälset att manifesteras sin särställning i samhället i förhållande till bondeklassen tydligt (Hansson 2006).

Man kan i alla fall konstatera att social skillnad har varit betydligt mer avgörande för vallgravarnas utformning än ett kronologiskt perspektiv. Förmodligen kan man räkna flera av de mindre borgarna med tveksam social tillhörighet som saknar något större skriftligt material till kategorin frälseborgar. Vissa av dem kan till och med vara jämförbara med det internationella begreppet vallgravsplatser och bör med tveksamhet benämnas som borganläggningar.

Den stora skillnaden landskapen emellan tycks ha varit ärkebiskopens närvaro i Skåne. Ärkebiskopen som varit aktivt inblandad i rikets intriger och konflikter har därför haft flera stora borgar och aktivt utövat sitt inflytande i Skåne.

Min egen omtolkning av Kungsbacken och Turestorp som riksborgar kanske också kan bidra till en omtolkning av Lindholmens funktion. Men en riksborg i området ända tillbaka till 1100-talet, kanske man ska se det som att riksborgarna hade en förvaltande funktion av områdets jordbruksmarker, snarare än att de var till för att stävja upproriska frälsemän.

8.2. Vidare forskning

Ett område som jag inte har kunnat gå in på närmare på grund av uppsatsens omfång är formen på vallgravarnas tvärsnitt. Efter att endast ha vidrört ämnet ytligt tycks det mig som att de större borgarna haft brantare sluttningar stadgade med pålar eller stensatta sidor, medan många av de mindre befästningarna enbart haft grävda vallgravar med ett u-format tvärsnitt. För att säkert kunna hävda något sådant så krävs det dock noggrannare analyser.

I uppsatsen har jag haft en uppdelning mellan frälse och riksmakt. En uppdelning även mellan lågfrälse och högfrälse hade varit intressant och förhoppningsvis kunnat styrka min tes om stegrande vallgravsstorlekar i förhållande till social tillhörighet.

En annan sida av vallgravarna som hade varit intressant att utforska djupare hade varit att göra en jämförelse med belägringskonstens utveckling för att se hur vallgravarnas plats i försvaret verkligen har tett sig. Belägringskonsten i Skandinavien är dock väldigt dåligt utredd och för att kunna göra en sådan undersökning så skulle en stor studie behöva göras. Ett sådant perspektiv har alltså inte varit möjligt att diskutera här i någon större utsträckning med tanke på uppsatsens omfång.

Uppsatsens omfång har också varit begränsat till enbart två av Skandinavians landskap och att studera ett större material både från Sverige, Danmark och grannländerna Norge och Finland hade varit intressant. Dessutom hade större jämförelser med övriga europeiska länder kunnat ge fler intressanta iakttagelser.

9. Sammanfattning

Precis som nästan alla andra unga pojkar så har jag alltid varit intresserad av borgar och riddare. Inför denna uppsats ville jag bidra med en egen infallsvinkel till borgforskningen. Genom att fokusera på ett område som inte så många andra forskare har berört mer än ytligt har jag försökt utveckla bilden av Skandinavians borgar. Jag valde att fokusera på de två

skandinaviska landskap med mest intressant borghistoria: Skåne och Västergötland.

Syftet med uppsatsen är att göra en genomgång av vallgravarna i de båda landskapen för att hitta sociala, kronologiska och regionala skillnader mellan borgarna. Genom detta hoppas jag ha bidragit till att utveckla borgforskningen i stort.

Borgarna har indelats efter riksborgar, kyrkliga borgar och frälseborgar för att göra det möjligt att studera borgarna utifrån ett socialt perspektiv. Jag har dessutom försökt att hitta bra dateringar på borgarna för att kunna se om det sker en kronologisk utveckling. Genom att studera borgarna utifrån två olika landskap har jag dessutom kunnat skapa en diskussion om regionala skillnader.

Jag har gått igenom ett stort antal böcker och artiklar om modern borgforskning för att hitta information om vallgravar. Det är sällan borgforskare har fokuserat på vallgravar och det är inte alltid som de ens nämner vallgravarna alls. För att få en uppfattning om borgarnas utseende och struktur har jag begett mig ut till några av uppsatsens borglämningar. Det har varit både roliga och intressanta besök och jag är övertygad om att de har hjälpt mig i förståelsen av medeltidens borgar.

Genom att gå igenom litteraturen har jag kunnat sammanställa en bild av de medeltida vallgravarnas funktioner och utseende. Både antalet vallgravar och deras utformning kunde skilja sig åt och det är tydligt att vallgravarna hade en väldigt viktig betydelse för både försvaret av borgarna och för den medeltida aristokratins självkänsla. Tre olika typer av borganläggningar utifrån vallgravarna har iakttagits under uppsatsarbetet. Dels är det den vanligaste typen av borgar helt omgivna av en kombination av vallgravar, palissader och murar i uppsatsen kallad ringmursborgar. Det andra är näsborgarna som bildas av att kullar eller uddar delas upp i flera partier med hjälp av vallgravar. Den sista typen är otillgängliga borgar som ligger ute på öar eller uppe på höjder och inte har något större behov av vallgravar.

Jag har samlat alla borgar i de båda landskapen i två tabeller för att ge en översikt av materialet. Det har varit viktigt i uppsatsen att ha ett så stort empiriskt material som möjlig. Borgarnas utseende är mycket heterogent och att basera uppsatsen på enbart ett fåtal borgar hade kunnat ge en mycket skev bild med ett vanskligt resultat.

Den information som tabellerna ger är enbart fokuserad på själva vallgravarna. Tabellerna ger dessutom en väldigt avskalad bild av borgarna och vallgravarna. För att kunna använda mig av dem så har jag dessutom gjort en djupare redogörelse för flera av de mer speciella borgarna. Att en borg varit omgiven av ett naturligt försvar i form av åar eller klippor syns till exempel inte i tabellen men kan ändå vara av relevans för uppsatsens resultat.

Dessutom är dateringen och den sociala tillhörigheten på borgen i många fall tveksam och har krävt djupare redogörelser.

I mina jämförelser mellan riksborgarna och frälseborgarna framstår en tydlig skillnad. Riksborgarna har inte bara bredare vallgravar utan även i många fall fler. En gråzon mellan riksborgarna och frälseborgarna i form av högfrälse som anlägger borgar nästan i klass med riksborgarna finns. Även mellan ärkebiskopsborgarna och biskopsborgarna går det att se en tydlig skillnad i nivån på försvaret i form av vallgravar.

Att göra en tydlig datering av vallgravarna utifrån det genomgångna materialet har visat sig näst intill omöjligt. Materialet är allt för dåligt undersökt och svar på denna fråga får lämnas öppen för framtida forskning.

Den största regionala skillnaden mellan landskapen tycks vara att Västergötlands borgar i större omfattning är anlagda på steniga klippor som försvårar anläggandet av vallgravar och i vissa fall också minskar behovet av dem. De kyrkliga borgarna skiljer sig starkt åt men skillnaden har förmodligen att göra med att de kyrkliga borgarna i Skåne har tillhört ärkebiskopar som hade mer inflytande än biskoparna i Västergötland.

10. Referenser

10.1. Litteratur

- Björklund, Eva, 1998. *Malmöhus – En vandring genom slottet och dess historia*. Malmö.
- Carelli, Peter, 2007. *Det medeltida Skåne – En arkeologisk guidebok*. Lund.
- Clarke, Helen, 1984. *The Archaeology of Medieval England*. Oxford.
- La Cour, Vilhelm, 1972. *Danske borganlæg til midten af det trettende århundrede*. Köpenhamn.
- Eriksson, Torkel & Drake, Knut & Carelli, Peter (red.). 2007. *Kärnan och borgen – Helsingborgs slotts medeltida byggnadshistoria*. Skånsk senmedeltid och renässans, 22. Helsingborg.
- Ekre, Rune, 1992. Västergötlands medeltidsborgar. I: Andersson, S. & Hall, B. & Öborn, G. (red.). *Borgar från forntid och medeltid i Västsverige*. Arkeologi i Västsverige, 5. Göteborg.
- Hansson, Martin, 2001. *Huvudgårdar och herravälden – En studie av småländsk medeltid*. Lund Studies in Medieval Archaeology, 25. Stockholm.
- Hansson, Martin, 2006. *Aristocratic Landscape - The Spatial Ideology of the Medieval Aristocracy*. Lund Studies in Historical Archaeology, 2. Stockholm
- Hertz, Johannes, 1978. 'Danish Medieval Drawbridges'. *Château Gaillard*, 9.

- Johansen, Birgitta & Pettersson, Ing-Marie, 1993. *Från borg till bunker. Fornlämningar i Sverige, 2.* Stockholm.
- Lovén, Christian, 1996. *Borgar och befästningar i det medeltida Sverige.* Stockholm.
- Lundberg, Erik, 1976a. Voldgrav i Sverige och Skåne. I: Granlund, J. (red.). *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid.* Vol. 20. Malmö.
- Lundberg, Erik, 1976b. Voldsted - Medeltida borgplatser. I: Granlund, J. (red.). *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid.* Vol. 20. Malmö.
- Melander, Jan, (red.) 1989. *Den medeltida borgen - Aspekter på aktuell borgforskning.*
- Olsen, Rikke Agnete, 1986. *Borge i Danmark.* Viby.
- Olsen, Rikke, Agnete, 1976a. Vold. I: Granlund, J. (red.). *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid.* Vol. 20. Malmö.
- Olsen, Rikke, Agnete, 1976b. Voldgrav. I: Granlund, J. (red.). *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid.* Vol. 20. Malmö.
- Reisnert, Anders, 1995. Stormän och deras borgar kring Lindholmen. I: Mogren, M. & Wienberg, J. (red.). *Lindholmen – Medeltida riksborg i Skåne.* Lund Studies in Medieval Archaeology, 17. Stockholm.
- Reisnert, Anders, 1999. Försvaret. I: Nilsson, S. Å. (red.). *Glimmingehus 500 år. Skånsk senmedeltid och renässans,* 17. Lund.
- Stibeus, Magnus, 1992a. Den medeltida borgen. I: Andersson, S. & Hall, B. & Öborn, G. (red.). *Borgar från forntid och medeltid i Västsverige.* Arkeologi i Västsverige, 5. Göteborg.
- Stibeus, Magnus, 1992b. Riksborgarna och länen. I: Andersson, S. & Hall, B. & Öborn, G. (red.). *Borgar från forntid och medeltid i Västsverige.* Arkeologi i Västsverige, 5. Göteborg.
- Stiesdal, Hans, 1976. Voldsted. I: Granlund, J. (red.). *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid.* Vol. 20. Malmö.
- Strayer, Joseph, R., 1987. Moat. I: Strayer, J. R. (red.). *Dictionary of the Middle Ages.* Vol. 8. New York.
- Thorén, Håkan, 1995. Lindholmen och digital mätteknik. I: Mogren, M. & Wienberg, J. (red.). *Lindholmen – Medeltida riksborg i Skåne.* Lund Studies in Medieval Archaeology, 17. Stockholm.
- Ödman, Anders, 1999. De arkeologiska undersökningarna. I: Nilsson, S. Å. (red.). *Glimmingehus 500 år. Skånsk senmedeltid och renässans,* 17. Lund.

Ödman, Anders, 2002. *Borgar i Skåne*. Illustrerad historia. Lund.

10.2. Internetadresser

Riksantikvarieämbetets fornsök. <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html> Besökt mellan 2010-03-25 och 2010-04-20.